

MOJ GLAS **ZA** OPORAVAK DETETA KOJE JE PREŽIVELO SEKSUALNU TRAUMU

Inicijativa incest Trauma Centra - Beograd

ZA ukidanje zastarevanja seksualnih delikata nad decom

Parlamentarna dimenzija kampanje Saveta Evrope "1 OD 5" u Srbiji

www.incestrauamacentar.org.rs

EVROPSKA UNIJA

Prema važećem zakonu u Republici Srbiji, seksualno nasilje učinjeno prema detetu zastareva šest godina nakon poslednjeg incidenta seksualnog zlostavljanja. U 20-OJ GODINI ISKUSTVA U PRAKTIČNOM RADU SA DECOM I ODRASLIM OSOBAMA KOJE SU PREŽIVELE SEKSUALNO NASILJE, SKREĆEMO PAŽNJU DA JE TAJ ROK NEDOVOLJAN ZA STICANJE PSIHIČKE SNAGE I DRUŠTVENE MOĆI NA STRANI ŽRTVE DA BI PROCESUIRALA POČINIOCA. ZATO, POČINILAC NAJČEŠĆE OSTAJE NEKAŽNEN I UGROŽAVA NEKO DRUGO DETE. UKIDANJE ZASTAREVANJA JE, ZAJEDNO SA OŠTROM KAZNENOM POLITIKOM, JEDAN OD NAJEFIKASNIJIH VIDOVA SPREČAVANJA SEKSUALNOG NASILJA. Zbog toga, Incest Trauma Centar - Beograd je, pri podnošenju Inicijative Parlamentu Republike Srbije, sastavio argumentaciju za ukidanje zastarevanja koja sledi. Namenjena je pravilnom razumevanju psihološkog aspekta ove teme od strane poslanika/ca i ukazuje na tragove seksualne traume. BOL NE ZASTAREVA. TRAUMA NEMA ROK TRAJANJA.

Inicijativa je Parlamentu Republike Srbije podneta u novembru 2012. godine, nakon oktobarskog govora direktorke Incest Trauma Centra - Beograd u Parlamentarnoj skupštini Saveta Evrope u Strazburu pred parlamentarcima iz 47 zemalja-članica i njenog novembarskog govora pred 40 poslanica Parlamenta Republike Srbije. U oba obraćanja, naglasak je bio na ukidanju zastarevanja seksualnih delikata nad decom. Na tome radimo u okviru parlamentarne dimenzije Kampanje Saveta Evrope "1 OD 5" čiji je INCEST TRAUMA CENTAR - BEOGRAD ZVANIČNI NOSILAC ZA REPUBLIKU SRBIJU u punom trajanju Kampanje do kraja 2014. godine.

Naziv Kampanje, "1 od 5" ("JEDNO OD PETORO"), dat je u skladu sa zvaničnim podatkom Saveta Evrope da je jedno od petoro dece u Evropi preživelo seksualno nasilje.

**Sažetak statističkih podataka Incest Trauma Centra – Beograd
koji se tiču prijavljenih slučajeva seksualnog nasilja preživljenog u detinjstvu
sa teritorije Srbije u periodu 1994-2009 godine***

- uvršteno u Nacionalnu strategiju za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici Ministarstva za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku Republike Srbije u junu 2011 -

Baza podataka Incest Trauma Centra – Beograd pokazuje da su od petoro dece koja su seksualno zlostavljana četvero ženskog pola i jedno muškog pola. Polna struktura počilaca seksualnog zlostavljanja dece: u 91.84% u pitanju su osobe muškog pola i 8.16% ženskog pola. U 39.79% počilac seksualnog nasilja nad detetom je biološki otac (najčešći vid incesta je otac-kćerka), dok je u 53.07% počilac figura oca (zbirno, redosledom učestalosti: otac, očuh, hranitelj, usvojitelj). U 17.52% počilac je osoba van porodice poznata detetu (porodični prijatelj, komšija, „privatni“ profesor), dok su 6.83% činili maloletni počinioci seksualnog nasilja (prevažodno zlostavljanje unutar porodice a zatim unutar ustanova socijalne zaštite gde su deca na trajnom smeštaju). U periodu 1994-2004, u 1.75% počilac je bio N.N. osoba (nepoznata detetu), a u periodu 2005-2009 100% počilaca su bile osobe poznate detetu. Korišćene su sledeće nasilne seksualne radnje: opsceni telefonski pozivi, pokazivanje inače pokrivenih delova tela, voajerizam, milovanje, snimanje pornografskih fotografija, pokušaj da se obavi seksualni odnos, silovanje, incest i dečija prostitucija. Iako je najčešće zlostavljanje vršeno prema jednom detetu od strane jednog počionioca i jedan počilac je najčešće zlostavljao jedno dete, neophodno je obratiti pažnju na to da je jedno dete bilo zlostavljano od strane 2 i više počilaca u 14.11% i da je jedan počilac zlostavljao dvoje dece u 7.39% i troje i više dece (serije) u 11.96%. Uzrast prvog incidenta seksualnog nasilja je u proseku 8 godina i 1 mesec. Trajanje je zabeleženo kao višemesečno u 28.76% i višegodišnje 71.24%. Višegodišnje zlostavljanje je u proseku iznosilo iznad pet godina. Fizička prinuda je korišćena u 18.10% i to prema adolescentima. U 42.57% prijavljivanje je izvršeno iz akutne situacije (seksualno nasilje u toku). Period između prvog incidenta zlostavljanje i prijavljivanja iznosi 9 godina i 3 meseca. Prijavu seksualnog nasilja su najčešće izvršili: u 38.43% sama osoba koja je preživela i majka deteta u 28.62%. Osobe van porodice su seksualno nasilje nad detetom prijavile u 4.27%. Obraćanje državnim ustanovama pre dolaska u Incest Trauma Centar - Beograd je zabeleženo u 51.88% i to su, prema redosledu učestalosti, ustanove: CSR, policija, zdravstvo, tužilaštvo i dr.

** Uzorak je reprezentativan i zasnovan na proseku od 9 prijavljenih slučajeva seksualnog nasilja nedeljno. Uzrast osoba koje su preživele seksualno nasilje u detinjstvu se kreće od 6 meseci do 49 godina. Navedeni podaci predstavljaju prosek u naznačenom periodu za redovno praćene parametre. Podaci su objavljavani na godišnjoj osnovi. Pogledati www.incesttraumacentar.org.rs*

PSIHOLOŠKI ASPEKT: Zbog čega je NEOPHODNO UKIDANJE ZASTAREVANJA seksualnih delikata nad detetom?

IZ 20-OGODIŠNJEG ISKUSTVA INCEST TRAUMA CENTRA – BEOGRAD:

ŠTA BI NA U NASLOVU POSTAVLJENO PITANJE ODGOVORILA SAMA OSOBA KOJA JE PREŽIVELA SEKSUALNO NASILJE?

BOL NE ZASTAREVA. SEKSUALNA TRAUMA ne zastareva. Trauma NEMA ROK TRAJANJA.

- **Faktori koji utiču na ozbiljnost traume i prognozu oporavka:** pol deteta, uzrast, trajanje i učestalost seksualnog nasilja, odnos bliskosti s počiniocem, koje nasilne seksualne radnje su korišćene, da li je postojalo obelodanjivanje nasilja (dete je ispričalo nekome ili ne), koja je bila prva reakcija okruženja deteta na obelodanjivanje (detetu se verovalo ili ne), da li je dete primilo (adekvatnu) psihološku asistenciju i **da li je postojao (pozitivan) ishod na sudu.**
- **Ako pomislite da će se ukidanjem zastarevanja pojaviti ogroman broj odraslih osoba koje su preživele seksualno nasilje u detinjstvu i sada žele da terete i procesuiraju počinioca, PODSETITE SE:**

a) **TEŠKO JE PRIKUPITI VALIDNE DOKAZE.** Seksualno nasilje nad detetom je teško dokazivo, čak i kad je prijavljeno dok nasilje traje. **Reprezentativni statistički podaci Incest Trauma Centra – Beograd na osnovu prijavljenih slučajeva pokazuju da je trajanje seksualnog nasilja nad detetom u proseku zabeleženo kao višegodišnje u 71.24%. Višegodišnje zlostavljanje je u proseku iznosilo iznad pet godina. U 42.57% prijavljivanje je izvršeno iz akutne situacije (seksualno nasilje u toku). Period između prvog incidenta zlostavljanje i prijavljivanja iznosi 9 godina i 3 meseca.** Nakon isteka više godina, izuzetno je teško prikupiti validne dokaze. Toga su svesne i same osobe koje su preživele seksualno nasilje. To ih obeshrabruje.

b) **PROCEDURA RETRAUMATIZUJE:** Procedura prijavljivanja i tok krivičnog postupka, sve do ishoda na sudu je najčešće retraumatizirajuće. Procedura nije prijateljski okrenuta detetu, adolescentu ili odrasloj osobi koja je preživela seksualno nasilje u detinjstvu, uključuje višestruko ponavljanje iskaza, u nebezbednom setingu, boravak u sudnici istovremeno sa počiniocem, suočavanje/sučeljavanje, i na žalost, poznato je, u proseku izricanje niskih kazni. Iskustvo deteta, adolescenta ili odrasle

osobe koja je preživela seksualno nasilje u detinjstvu nije (adekvatno) vrednovano. Zbog toga, nismo naišle na osobu koja po svaku cenu želi da prolazi kroz ovako težak postupak. Neuporedivo više, na žalost, ako ste preživeli seksualno nasilje, spremni ste da brzo ili čak i pri kraju dugotrajnog postupka – iscrpljeni - odustanete.

c) BREME STEREOTIPA O LAŽNOM PRIJAVLJIVANJU. Istinit iskaz deteta uvek sadrži čulne parametre: boju, miris, ukus, dodir. Samo dete koje je seksualno zlostavljano može da Vam kaže „da je iz tatine piše curilo nešto belo kao mleko ili se rastezalo kao žvaka“ (primeri iskaza dva deteta koja su se obratila našoj službi). Isto tako, zbog needukovanosti i ličnih stavova profesionalaca koji su zapravo glavni akteri krivičnog postupka, ne razume se da eventualno povlačenje izjave ili menjanje izjave od strane deteta – ne znači da zlostavljanje nije postojalo. Povlačenje ili izmena iskaza znače da mi, odrasli, nismo obezbedili sigurno okruženje za dete da može da ostane pri svom prvobitnom iskazu.

d) BREME STEREOTIPA O TZV. SEKUNDARNOJ DOBITI. Prijaviti da ste seksualno zlostavljani, kako bi to deca rekla, nije „in“. To nije nešto što Vas čini popularnim u društvu vršnjak(inj)a, nešto što će učiniti da postanete omiljeni drug ili drugarica. Naprotiv, stvarni život pokazuje da obelodanjivanjem svog iskustva seksualnog nasilja upadate u nevolju. Ne veruje Vam se. Većina sumnja „šta Vi imate od toga što sad to iznosite?“ Kod saznanja o nečijim teškim ličnim iskustvima, vršnjaci mogu biti surovi u reagovanju, neprihvatanju drugara, žigosanju, ismevanju, ruganju – često kao uzor imaju svoje roditelje koji takođe nisu senzibilisani da razumeju okolnosti u kojima je osoba živela i preživela seksualno nasilje. Dakle, sekundarnom dobiti se najpre okoristi sam počinitelj, na način da mu pomaže naše nepoverenje u iskaz žrtve.

e) SEĆANJA, POTISKIVANJE SEĆANJA I OSEĆANJA. Osnovna želja na strani osobe je da se zlostavljanje nikada nije desilo. Ne želi da se seća, ne želi da ponovo prolazi kroz sve. Suviše je živo, postane neizdržljivo sećati se. Osoba oseća kao da se ponovo sve događa. Osnovna potreba je da zaboravi. Potiskivanje sećanja i disocijacija (mentalno isključivanje kada je u pitanju smrtni strah, neizdržljiv bol) su zdravi mehanizmi preživljavanja kod traumatizovane osobe kojima ona sebe brani od sećanja, slika i doživljaja iskustva koje je za nju i njen kapacitet suviše teško. Dakle, ulaženje u procesuiranje počinioaca nakon dugog niza godina je oživljavanje iskustva i osoba to doživljava kao preteći proces. I uz snažan kapacitet, individualno je koliko će sećanja pružiti validan iskaz (profesionalci kao glavni akteri postupka očekuju da čuju fluidan, hronološki jasno poredan iskaz, sa mnoštvom činjenica i detalja, i dr.). Neke osobe, upravo zbog preplavljenosti osećanjima, neće nikada moći da stignu na sud da postignu kaznu za onoga ko ih je povredio.

f) STRAH OD POČINIIOCA. Bez obzira koliko vremena protekne od kada je prestalo zlostavljanje, jedno od osnovnih i dominantnih osećanja je strah od počinioca. Osoba trajno oseća kao da počinilac i sada, posle niza godina, ima moć nad njom. Strah se tiče toga da se seksualno nasilje može ponoviti. Ovo je izraženo naročito u slučaju da preduzme korake prema institucijama, uvećava se rizik da će joj se počinilac osvetiti zbog toga. Najčešće, to je deo poruka, zastrašivanja koje je osoba primala od počinioca dok je nasilje trajalo. Dakle, radi se o opravdanom strahu. I tokom nasilja, dete nauči od počinioca da će njemu uvek pre verovati nego samom detetu. Na žalost, počinilac je najčešće u pravu, jer je odraslima teško da daju za pravo detetu kada je naspram reč drugog odraslog (u ovom slučaju, počinioca).

g) SAMA OSOBA SEBE SMATRA KRIVOM. Zašto bi onda krivila, procesuirala počinioca? Tokom seksualnog nasilja, dete uči od počinioca da je ono krivo, zaslužilo da bude zlostavljano, da je izazivalo, nije se suprotstavljalo, da je ćutanje i nesaopštavanje nekome označavalo saučesništvo, saglasnost, dobrovoljnost. Naravno, to je deo taktika kojima se služi počinilac da bi zadržao tajnost i mogao da nastavi sa nasiljem. Međutim, sve navedene poruke dete uči kao poruke bukvalnog i apsolutnog značenja. Dakle, da je tačno tako kako počinilac govori. Ovu matricu je veoma teško promeniti u odraslom dobu, osećanje krivice i preuzimanja odgovornosti umesto počinioca blokira prepoznavanje ko je zaista odgovoran za vršenje nasilja. Umesto ukazivanja na odgovornost počinioca, osoba koja je preživela seksualno nasilje u detinjstvu će ljutnju i bes najpre, dugotrajno, često i trajno, usmeriti prema sebi kroz niz samodestruktivnih ponašanja kao što su npr. samopovređivanje, korišćenje psihoaktivnih supstanci, poremećaji ishrane, pokušaj suicida, suicid.

h) BREME STIDA NA STRANI OSOBE. „Zašto baš ja?“ „Ne želim da bilo ko zna.“ „Ne želim da neko sazna.“ „Šta će misliti o meni?“ „Mogu toliko toga da izgubim.“ Izaći na ma koji način u javnost u vezi sopstvene seksualne traume je preuzimanje visokog rizika, izlaganje sebe, bez garancije da će iskustvo biti priznato i vrednovano u interesu osobe. Oporavak je prioritetni interes osobe.

i) SAMOPOŠTOVANJE I SAMOPOUZDANJE. Usled seksualnog nasilja, sopstvena vrednost i predstava o samoj / samom sebi pretrpe trajnu štetu. Kada posle niza godina od kada je nasilje prestalo, želite da sebi pokažete da imate psihičku snagu da procesuirate počinioca, važno je da Vam zakon pruži tu društvenu moć da zastare nema. U suprotnom, vrlo je teško poverovati sebi da je seksualnog zlostavljanja ikada bilo. Jer, država, zakon, većina oko Vas - poriču. Radi se o ilustraciji u smislu „pa, ti si to samo sanjao/la“ – tipično kako počinioci govore detetu. Važno je ne pomoći ovoj repetitiji, ovog puta institucionalizovanoj.

j) **POVERENJE JE KLJUČNO.** Seksualno nasilje u detinjstvu narušava tek izgrađeno ili ne dopušta da se uopšte izgradi poverenje u bliske osobe. Spremnost za procesuiranje počinioca označava poverenje u institucije i to je često izuzetno visok cilj za osobu. Do nedostizhan. Za procesuiranje je potrebno savezništvo drugih, najčešće članova porodice. I to iziskuje pružanje ogromnog poverenja. Kako pružiti poverenje kad ste kao dete naučili da drugi odrasli nisu pomogli?

PREVAZILAŽENJE DO SADA (a-j) NAVEDENIH BARIJERA UKAZUJE KOLIKO OSOBA VIDI POZITIVAN ISHOD NA SUDU NEOPHODNIM ZA SOPSTVENI PROCES OPORAVKA.

AKO SE DVOUMITE IZMEĐU ZAKONSKE PROMENE UKIDANJA ZASTAREVANJA I EVENTUALNOG USTANOVLJAVANJA ROKA ZASTARE KOJI BI POČEO DA TEČE OD NAVRŠENE OSAMNAESTE GODINE

Molimo da uzmete u obzir sledeće:

- Da biste procesuirali počinioca koji Vas je seksualno zlostavljao, neophodno je da je prekinuta Vaša ekonomska zavisnost od njega. Neophodno je imati u vidu da je u Srbiji u 81% slučajeva počilnac član porodice. Dakle, u većini slučajeva postoji neposredna ekonomska zavisnost. Usled teške ekonomske situacije, u našoj zemlji, mladi se relativno kasno ekonomski osamostaljuju. Zbog toga je neprocenjiva odgovornost i izuzetno osetljiva procena na kom uzrastu, realno, u stvarnom životu, možemo govoriti o ekonomskoj nezavisnosti osobe koja je preživela seksualno nasilje. Govorimo o ekonomskoj nezavisnosti koja se usmerava u cilju dugotrajnog dokazivanja krivičnog dela iz oblasti seksualnih delikata čime se rapidno troše postojeći materijalni resursi same osobe. Uvođenje ma kog nerealnog (u odnosu na stvarni život) roka zastare dovodi ponovo do onemogućavanja prijavljivanja i procesuiranja i time nema suštinske zakonske promene.
- Tragovi / efekti / posledice seksualnog nasilja se reflektuju na život osobe, nekada i u celom trajanju života. Tragovi teško „zastarevaju“.

dr Ljiljana Bogavac

zamenica direktorke, glavna terapeutkinja u Incest Trauma Centru – Beograd za rad sa seksualno zlostavljanom decom, svedok-ekspert na sudu za slučajeve prijavljene našoj službi, a koji odlaze u krivični postupak

Beograd, 22. novembar 2012.

www.incesttraumacentar.org.rs

EVROPSKA UNIJA

*Publikacija je proizvedena uz finansijsku podršku
Evropske Unije iz programa „Evropski instrument za
demokratiju i ljudska prava“ za 2011. godinu u Srbiji.*